e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

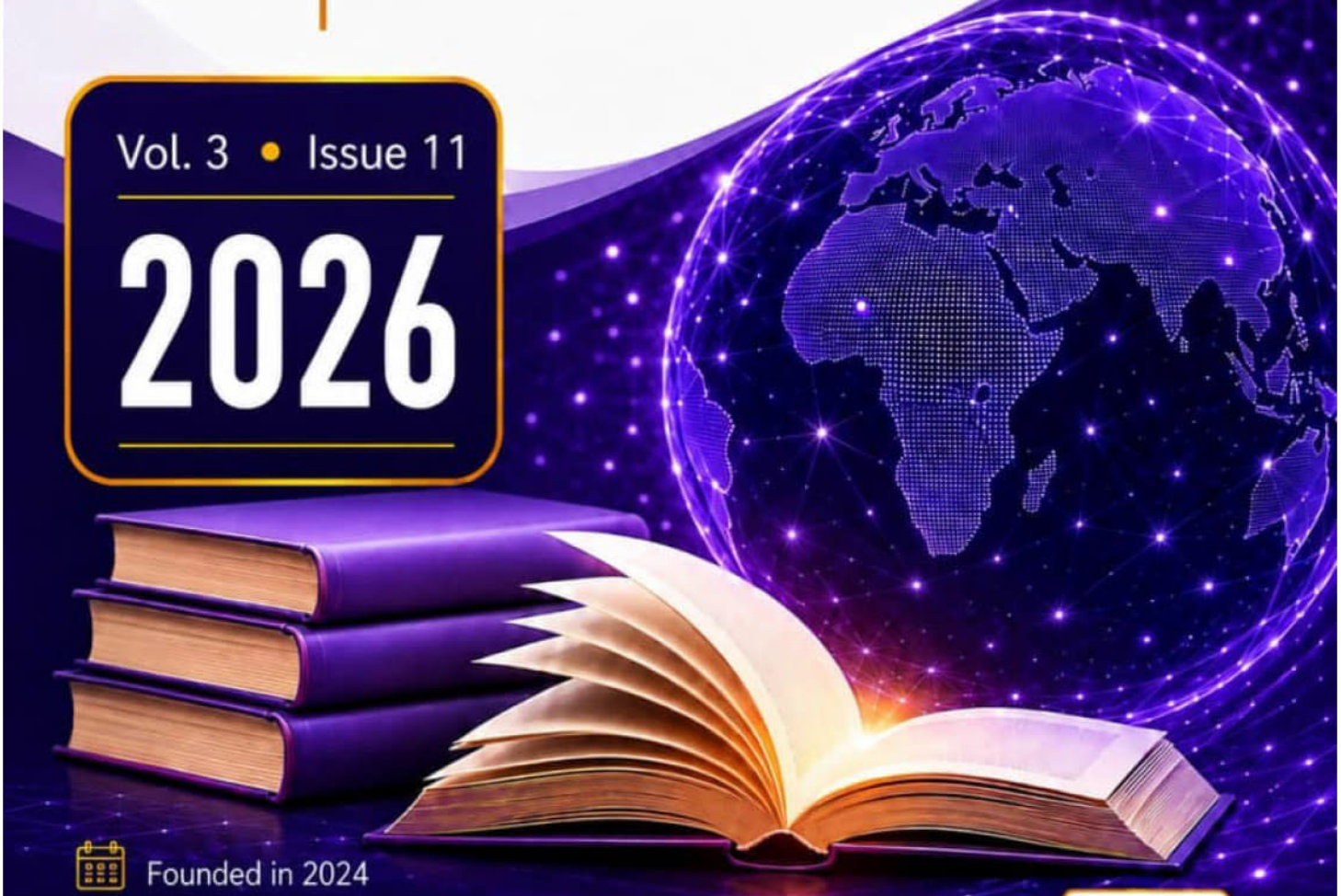
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 11

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper *https://doi.org/10.67227/vt666411*

MAKTABGACHA YOSHDAGI DIZARTRIYALI BOLALAR RIVOJLANISHINING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Raxmatova Dilnavoz A'zam qizi
Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti, (PhD).
e-mail: dilnavozraxmatova9@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0002-4538-2850

Annotatsiya.
Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi dizartriyali bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlari, nutqiy va motor rivojlanishidagi o'ziga xosliklar hamda ularning bilish jarayonlariga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilinadi. Dizartriyada artikulyatsion apparat faoliyati, nutq nafasi, ovoz, nutq sur'ati va ohangdorligi bilan bog'liq qiyinchiliklar bolaning tovush talaffuzi va kommunikativ faolligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayrim bolalarda umumiy va mayda motorika, fonematik idrok, lug'at boyligi hamda nutqning grammatik tuzilishi rivojlanishida ham o'ziga xos xususiyatlar kuzatiladi. Maqolada ilmiy manbalarda yoritilgan qarashlar asosida dizartriyali bolalarning rivojlanish xususiyatlari umumlashtirilib, ularni pedagogik qo'llab-quvvatlash, kompleks tekshirish va korreksion-logopedik ishlarni individual tarzda tashkil etishning ahamiyati asoslanadi.

Kalit so'zlar: dizartriya, maktabgacha yosh, psixologik-pedagogik xususiyatlar, artikulyatsion motorika, fonematik idrok, nutq nafasi, prosodiya, mayda motorika, korreksion-logopedik ish.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ДИЗАРТРИЕЙ

Рахматова Дилнавоз Аъзам кизи
Национальный педагогический университет Узбекистана имени Низами, (PhD).

Аннотация.
В статье анализируются психолого-педагогические особенности детей дошкольного возраста с дизартрией, специфика их речевого и моторного развития, а также факторы, влияющие на познавательные процессы. При дизартрии нарушения функционирования артикуляционного аппарата, речевого дыхания, голоса, темпа и интонационной выразительности речи могут оказывать влияние на звукопроизношение и коммуникативную активность ребёнка. У некоторых детей также наблюдаются особенности развития общей и мелкой моторики, фонематического восприятия, словарного запаса и грамматического строя речи. На основе анализа научных источников в статье обобщаются особенности развития детей с дизартрией и обосновывается значимость их педагогической поддержки, комплексного обследования и индивидуальной организации коррекционно-логопедической работы.

Ключевые слова: дизартрия, дошкольный возраст, психолого-педагогические особенности, артикуляционная моторика, фонематическое восприятие, речевое дыхание, просодия, мелкая моторика, коррекционно-логопедическая работа.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS OF THE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH DYSARTHRIA

Raxmatova Dilnavoz A'zam qizi
Uzbekistan National Pedagogical University named after Nizami, (PhD).

Abstract.
This article analyzes the psychological and pedagogical characteristics of preschool children with dysarthria, the specific features of their speech and motor development, and the factors influencing their cognitive processes. In children with dysarthria, difficulties related to articulatory functioning, speech breathing, voice production, speech rate, and intonation may affect sound pronunciation and communicative activity. Some children may also demonstrate distinctive patterns in the development of gross and fine motor skills, phonemic perception, vocabulary, and grammatical structures. Based on a review of scholarly literature, the article summarizes the developmental characteristics of children with dysarthria and substantiates the importance of pedagogical support, comprehensive assessment, and individualized organization of corrective speech-language therapy.

Keywords: dysarthria, preschool age, psychological and pedagogical

ISSN 3060-5059 (Online)

characteristics, articulatory motor skills, phonemic perception, speech breathing, prosody, fine motor skills, corrective speech-language therapy.

Kirish. Maktabgacha yosh davri bolaning nutqi, bilish faoliyati, harakat koʻnikmalari va shaxsiy sifatlari jadal rivojlanadigan muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda nutqiy muloqot vositalarining shakllanishi, atrofdagilar bilan oʻzaro munosabatga kirishish, oʻz fikrini ifodalash va ta'limiy faoliyatga tayyorlanish jarayonlari amalga oshadi. Shu sababli nutq rivojlanishidagi buzilishlarni erta aniqlash, ularning bolaning kundalik hayoti va ta'lim olishiga ta'sirini baholash hamda zarur pedagogik yordamni tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Dizartriya nutqning motor mexanizmlari bilan bogʻliq buzilish boʻlib, markaziy yoki periferik asab tizimidagi shikastlanishlar natijasida nutq apparati mushaklarining boshqarilishi izdan chiqishi bilan tavsiflanadi. Uning namoyon boʻlish darajasi va xususiyatlari asab tizimidagi oʻzgarishlarning tabiati, bolaning umumiy rivojlanishi hamda nutqiy tajribasiga qarab farqlanadi. Dizartriyada tovush talaffuzining buzilishi bilan bir qatorda nutq nafasi, ovoz, nutq sur'ati, ritmi va intonatsiyasida ham oʻzgarishlar kuzatilishi mumkin.

Dizartriyali bolalarning rivojlanish xususiyatlarini oʻrganish faqat talaffuzdagi kamchiliklarni aniqlash bilan cheklanmaydi. Bunda bolaning umumiy va mayda motorikasi, artikulyatsion harakatlarni bajarish imkoniyatlari, fonematik idroki, lugʻat boyligi, nutqining grammatik qurilishi, muloqotga kirishish va topshiriqlarni bajarish usullari ham hisobga olinishi zarur. Mazkur jihatlarni kompleks oʻrganish korreksion-pedagogik ishlarning mazmunini toʻgʻri belgilashga yordam beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Dizartriyali bolalarning psixologik-pedagogik rivojlanish xususiyatlarini oʻrganishda maxsus pedagogika, bolalar psixologiyasi, neyropsixologiya va psixolingvistika sohalarida yaratilgan ilmiy tadqiqotlar muhim nazariy asos boʻlib xizmat qiladi. Mazkur yoʻnalishdagi tadqiqotlarda bolaning nutqiy rivojlanishi, harakat faoliyati, bilish jarayonlari va ijtimoiy munosabatlari oʻzaro bogʻliq holda tahlil qilinadi.

V. I. Zagvyazinskiyning psixologik-pedagogik tadqiqot metodologiyasiga bagʻishlangan ishida ta'lim-tarbiya jarayonidagi hodisalarni kompleks oʻrganish, pedagogik kuzatish, suhbat, tajriba va tahlil metodlaridan foydalanishning ilmiy asoslari yoritilgan. Muallifning metodologik yondashuvlari dizartriyali bolalarning rivojlanishini faqat nutqiy nuqson doirasida emas, balki ularning individual psixologik va pedagogik xususiyatlarini hisobga olgan holda tadqiq etish zarurligini asoslashga yordam beradi [1, 25–32-b.].

S. V. Mironova va N. V. Serpenninaning maktabgacha yoshdagi nutqi umumiy rivojlanmagan bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlarda koʻp funksiyali oʻyinlardan foydalanishga bagʻishlangan tadqiqotida oʻyin faoliyatining rivojlantiruvchi imkoniyatlari koʻrsatib berilgan. Mualliflar oʻyin vositalari orqali bolalarning nutqiy faolligini oshirish, lugʻat boyligini kengaytirish va muloqot koʻnikmalarini shakllantirish imkoniyatlariga e'tibor qaratadilar [2, 59–65-b.]. Ushbu yondashuv dizartriyali bolalar bilan ishlashda ham ahamiyatlidir, chunki maktabgacha yosh davrida oʻyin bolaning tabiiy faoliyati boʻlib, korreksion topshiriqlarni qiziqarli va tushunarli tarzda tashkil etish imkonini beradi.

A. A. Rean tahriri ostida nashr etilgan "Psixologiya detstva" asarida bolalik davridagi psixik rivojlanish qonuniyatlari, yosh xususiyatlari, bilish jarayonlari va shaxs shakllanishining psixologik jihatlari yoritilgan. Mazkur ilmiy qarashlar maktabgacha yoshdagi dizartriyali bolalarda diqqat, xotira, idrok va tafakkur jarayonlarini yosh me'yorlari hamda individual rivojlanish koʻrsatkichlari asosida baholash zarurligini koʻrsatadi [3, 112–125-b.]. Ayniqsa, nutqiy qiyinchiliklarni bolaning umumiy intellektual imkoniyatlari bilan tenglashtirmaslik, uning bilish faoliyatini turli topshiriqlar orqali aniqlash muhim metodologik ahamiyatga ega.

V. N. Kolorulina va boshqa mualliflar tomonidan tuzilgan psixologik lugʻatda psixologiyaning asosiy tushunchalari, jumladan, idrok, xotira, diqqat, tafakkur, hissiyot va shaxs rivojlanishiga oid nazariy izohlar keltirilgan. Ushbu tushunchalar dizartriyali bolalarning psixologik xususiyatlarini ilmiy jihatdan tavsiflash, nutqiy va bilish jarayonlariga oid koʻrsatkichlarni farqlash hamda ularni baholash mezonlarini aniqlashtirishda nazariy manba vazifasini bajaradi [4, 85–96-b.].

A. V. Semenovichning bolalik davridagi neyropsixologik diagnostika va korreksiyaga bagʻishlangan tadqiqotida oliy psixik funksiyalarning shakllanishi, miya faoliyati bilan psixik jarayonlar oʻrtasidagi munosabat hamda rivojlanishdagi qiyinchiliklarni aniqlash masalalari tahlil qilingan. Muallifning neyropsixologik yondashuvi bolaning motor faoliyati, fazoviy idroki, harakatlarni rejalashtirish va bajarish xususiyatlarini kompleks oʻrganish zarurligini asoslaydi [5, 34–47-b.]. Bu jihatlar maktabgacha yoshdagi dizartriyali bolalarda umumiy, mayda va artikulyatsion motorika holatini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi.

N. V. Novotortseva tomonidan tuzilgan korreksion pedagogika va maxsus psixologiyaga oid lugʻatda nutq buzilishlari, maxsus ta'lim, korreksion-rivojlantiruvchi faoliyat va alohida ta'lim ehtiyojlariga doir asosiy tushunchalar izohlangan. Ushbu manba dizartriyali bolalar bilan olib boriladigan pedagogik ishlarning mazmunini belgilash, logopedik va psixologik yordamning vazifalarini aniqlashtirish hamda maxsus pedagogik terminlardan ilmiy asosda foydalanishda ahamiyatlidir [6, 48–57-b.].

T. N. Ushakova tahriri ostida nashr etilgan "Psixolingvistika" asarida nutqning yuzaga kelishi, nutqiy faoliyat mexanizmlari, til birliklarining oʻzlashtirilishi va nutq bilan tafakkur oʻrtasidagi munosabatlar yoritilgan. Mazkur qarashlar dizartriyali bolalarda nutqning motor tomonidagi buzilishlarni til tizimining boshqa tarkibiy qismlaridan farqlash, shuningdek, fonematik idrok, lugʻat boyligi va grammatik qurilishning rivojlanish holatini alohida tahlil qilish zarurligini koʻrsatadi [7, 146–158-b.].

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda maktabgacha yoshdagi dizartriyali bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlarini

ISSN 3060-5059 (Online)

o‘rganishda ilmiy-nazariy tahlil, pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida dizartriyali bolalarning artikulyatsion motorikasi, umumiy va mayda motorikasi rivojlanishi, fonematik idroki, nutqiy faoliyati hamda bilish jarayonlariga oid ilmiy qarashlar tahlil qilindi. Shuningdek, bolalarning individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda korreksion-logopedik ishlarni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari o‘rganildi. Olingan nazariy ma’lumotlar tizimlashtirilib, ilmiy xulosalar shakllantirildi.

NATIJALAR

Yengil darajadagi psevdobulbar dizartriya holatida nutq apparati harakatlaridagi kamchiliklar ba’zan tashqi kuzatuvda yaqqol ko‘zga tashlanmasligi mumkin. Biroq maxsus logopedik tekshiruv davomida til, lab va yuz mushaklarining harakatchanligi, harakatlarning aniqligi, muayyan holatni saqlash imkoniyati hamda ketma-ket artikulyatsion harakatlarni bajarish sifatida o‘ziga xos xususiyatlar aniqlanishi mumkin. Shuning uchun dizartriyani boshqa talaffuz buzilishlaridan farqlashda faqat alohida tovushlarning talaffuziga emas, balki nutq motorikasining umumiy holatiga ham e’tibor qaratish zarur.

Dizartriyaning kelib chiqishi va namoyon bo‘lishi turli omillar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Tadqiqotchilar perinatal, natal va postnatal davrlarda markaziy yoki periferik asab tizimiga ta’sir etuvchi omillarni qayd etadilar. Biroq bolaning anamnezida muayyan xavf omilining mavjudligi dizartriya tashxisini mustaqil ravishda tasdiqlamaydi. Tashxis klinik va logopedik tekshiruv natijalari asosida tegishli mutaxassislar tomonidan belgilanadi.

Dizartriyada tovush talaffuzidagi kamchiliklar ko‘pincha artikulyatsion harakatlarning aniqligi, mushaklar tonusi va harakatlarni muvofiqlashtirish bilan bog‘liq bo‘ladi. Til, lab va yumshoq tanglay harakatlaridagi cheklanishlar tovushlarning to‘g‘ri hosil qilinishiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayrim hollarda hushtak va shovqinli tovushlar, sonor tovushlar hamda murakkab artikulyatsion tuzilishga ega tovushlarning talaffuzida qiyinchiliklar kuzatiladi.

Artikulyatsion harakatlar haqidagi kinestetik ma’lumotlarning yetarlicha aniq bo‘lmasligi bolaning o‘z nutqini nazorat qilishini qiyinlashtirishi mumkin. Natijada bola ayrim tovushlarni noto‘g‘ri talaffuz qilayotganini har doim ham anglamasligi yoki tovushni alohida holatda to‘g‘ri aytsa-da, uni so‘z va gaplarda izchil qo‘llashda qiynalishi ehtimoli mavjud.

Fonematik idrokning holatini baholashda esa tovush talaffuzini tekshirish bilan cheklanib qolmaslik lozim. Bola tovushlarni eshitib farqlashi, o‘xshash fonemalarni ajratishi, so‘z tarkibidagi tovushni aniqlashi va tovushlar ketma-ketligini idrok etishi bo‘yicha alohida tekshiruvdan o‘tkazilishi kerak. Tovush talaffuzidagi buzilish fonematik idrokning albatta buzilganini anglatmaydi. Shu sababli bu ikki jihat mustaqil ravishda baholanishi zarur.

Dizartriyali bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlarini o‘rganishda umumiy motorika, mayda motorika va artikulyatsion motorikaning holati muhim ahamiyatga ega. Ayrim bolalarda buyumlarni ushlash va boshqarish, muvozanatni saqlash, yugurish, sakrash, harakatlarni ketma-ket bajarish yoki bir harakatdan boshqasiga o‘tishda qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Biroq bunday belgilar barcha dizartriyali bolalarga xos emas va ularning darajasi turlicha bo‘ladi.

Artikulyatsion apparat holatini tekshirishda til, lab, pastki jag‘ va yumshoq tanglay faoliyatiga e’tibor beriladi. Boladan tilni oldinga chiqarish, yuqoriga ko‘tarish, ikki tomonga harakatlantirish, lablarni cho‘chchaytirish va tabassum holatiga keltirish kabi topshiriqlarni bajarish so‘ralishi mumkin. Bunda harakatning hajmi, aniqligi, simmetriyasi, bajarilish tezligi, holatni saqlash imkoniyati va harakatlar ketma-ketligiga rioya qilinishi kuzatiladi.

Yengil darajadagi psevdobulbar dizartriyada ayrim bolalarda til mushaklarining tarangligi yoki sustligi, til uchining yetarlicha harakatchan emasligi, artikulyatsion holatni saqlashdagi beqarorlik va harakatlar davomida tez charchash qayd etilishi mumkin. Shuningdek, lab va yuz mushaklari harakatlarining yetarlicha aniq bajarilmasligi ham uchrashi ehtimoli bor.

Mimik motorikani tekshirishda qoshlarni ko‘tarish, ko‘zlarni navbat bilan yumish, yonoqlarni shishirish va lablar holatini o‘zgartirish kabi topshiriqlardan foydalanish mumkin. Ushbu harakatlarning bajarilishi bolaning yoshi va topshiriqni tushunish darajasiga mos ravishda baholanadi. Kuzatuv natijalari o‘z-o‘zidan muayyan nerv shikastlanishini tasdiqlamaydi. Klinik xulosa tegishli mutaxassis tomonidan beriladi.

Umumiy motorikani baholashda yurish, yugurish, sakrash, muvozanatni saqlash va harakatlarni ketma-ket bajarish ko‘nikmalari o‘rganiladi. Mayda motorika esa barmoqlarni alohida harakatlantirish, mayda buyumlarni ushlash, mozaika terish, tugma qadash va qalam bilan ishlash kabi faoliyatlar orqali kuzatilishi mumkin.

Dizartriyali bolalarda diqqat, xotira, idrok va fikrlash jarayonlarining holati individual ravishda farqlanadi. Nutqiy qiyinchiliklar bolaning topshiriqni tushunishi, javobini ifodalashi yoki o‘quv faoliyatida ishtirok etishiga ta’sir qilishi mumkin. Shu bilan birga, nutqning motor jihatidagi buzilishlarni bolaning aqliy imkoniyatlari pastligi bilan tenglashtirish mumkin emas.

Topshiriqni bajarishdagi qiyinchilik ba’zan ko‘rsatmani tushunmaslik, nutq orqali javob berishning murakkabligi, motor harakatlarini rejalashtirish yoki topshiriqning ortiqcha murakkabligi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu sababli bolaning bilish imkoniyatlarini baholashda faqat og‘zaki javoblarga tayanmasdan, ko‘rsatish, tanlash, predmetlarni guruhlash va amaliy harakatlar orqali javob berish imkoniyatlarini ham yaratish maqsadga muvofiq.

MUHOKAMA

Dizartriyali bolalarda nutqning fonetik tomoni bilan bir qatorda lug‘at boyligi va grammatik qurilishi ham o‘rganilishi lozim. Ayrim bolalarda so‘z ma’nolarini aniqlashtirish, so‘zlarni grammatik jihatdan o‘zgartirish, gap tuzish, so‘z yasash va o‘zakdosh so‘zlarni tanlashda qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Biroq bu holatlar dizartriyaning barcha ko‘rinishlarida bir xil namoyon bo‘lmaydi. Ularning mavjudligi va darajasi alohida tekshiruv orqali aniqlanadi.

L. V. Lopatina, N. V. Serebryakova va boshqa mualliflarning ishlarida ayrim dizartriyali bolalarda grammatik shakllarni o‘zlashtirish va nutqning grammatik tuzilishini shakllantirishdagi qiyinchiliklar yoritilgan. So‘zlarning tovush

tarkibini idrok etish, grammatik qo‘shimchalarni farqlash va ularning ma’nosini tushunish jarayonlari o‘zaro bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu bois grammatik ko‘nikmalarni tekshirishda bolaning eshitib tushunishi, topshiriqni bajarish usuli va mustaqil nutqida grammatik shakllardan foydalanishi alohida tahlil qilinishi zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiy rivojlanishi uning atrofdagilar bilan munosabati, o‘yin faoliyatidagi ishtiroki va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishi bilan chambarchas bog‘liq. Nutqiy qiyinchiliklar bolaning tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi yoki o‘z fikrini boshqalarga tushuntirishida ayrim to‘siqlarni yuzaga keltirishi mumkin. Ba’zi bolalar tushunilmaslikdan xavotirlanishi, nutqiy vaziyatlarda kamroq tashabbus ko‘rsatishi yoki kattalar yordamiga ko‘proq ehtiyoj sezishi mumkin.

Pedagog va logoped bolaning muloqotga kirishish istagini qo‘llab-quvvatlashi, javob berish uchun yetarli vaqt ajratishi, nutqidagi xatolar sababli uni uyaltirmasligi va muvaffaqiyatlarini e’tirof etishi zarur. O‘yin, juftlikda ishlash, rasm asosida hikoya tuzish va kundalik vaziyatlarni modellashtirish kabi faoliyatlar bolaning kommunikativ faolligini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Dizartriyali bolalar bilan olib boriladigan korreksion ishlar kompleks, izchil va bolaning individual ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etilishi kerak. Ishlarni rejalashtirishdan oldin bolaning nutqiy va motor imkoniyatlari, tushunish darajasi, muloqot ehtiyojlari hamda kuchli tomonlari aniqlanadi. Zarur hollarda logoped, pedagog, psixolog va tibbiyot mutaxassislari o‘zaro hamkorlik qiladi.

Dizartriyali bolaga samarali pedagogik yordam ko‘rsatish uchun uning nutqiy qiyinchiliklarini alohida ko‘rib chiqish bilan cheklanmasdan, umumiy rivojlanishi, muloqot ehtiyojlari va ta’limiy imkoniyatlarini kompleks baholash zarur. Logopedik tekshiruv natijalari asosida individual korreksion yo‘nalishlar belgilanib, oila, ta’lim muassasasi va tegishli mutaxassislar hamkorligi yo‘lga qo‘yilishi lozim.

Dizartriyali maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan ishlarning ustuvor maqsadi faqat nutqdagi kamchiliklarni kamaytirish emas, balki bolaning muloqotga kirishishi, ta’lim faoliyatida ishtirok etishi, kundalik hayotdagi mustaqilligi va ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlashdan iborat.

XULOSA

Maktabgacha yoshdagi dizartriyali bolalarning psixologik-pedagogik xususiyatlarini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, mazkur nutq buzilishi bolaning nafaqat tovush talaffuzi va nutqiy faoliyatiga, balki ayrim hollarda motor rivojlanishi, bilish jarayonlari hamda kommunikativ munosabatlariga ham ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Dizartriyaning namoyon bo‘lish darajasi va xususiyatlari bolaning individual rivojlanishi, asab tizimidagi o‘zgarishlar hamda mavjud nutqiy imkoniyatlariga qarab farqlanadi. Shu bois dizartriyali bolalarning rivojlanishini baholashda ularning artikulyatsion apparati faoliyati, nutq nafasi, ovozi, nutq sur’ati va ohangdorligi, fonematik idroki, umumiy va mayda motorikasi hamda nutqning leksik-grammatik jihatlarini kompleks o‘rganish muhim hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, dizartriyali bolalar bilan olib boriladigan korreksion-logopedik ishlar faqat tovush talaffuzidagi kamchiliklarni bartaraf etishga yo‘naltirilmasligi, balki bolaning umumiy rivojlanishi va kommunikativ imkoniyatlarini qo‘llab-quvvatlashni ham qamrab olishi lozim. Bunda artikulyatsion motorikani takomillashtirish, nutq nafasi va ovoz ustida ishlash, fonematik idrokni rivojlantirish, lug‘at boyligini kengaytirish, grammatik jihatdan to‘g‘ri nutqni shakllantirish hamda umumiy va mayda motorika ko‘nikmalarini rivojlantirish o‘zaro uyg‘unlikda tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Shuningdek, maktabgacha yoshdagi dizartriyali bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish, ularning muloqotga bo‘lgan ehtiyojini qo‘llab-quvvatlash, o‘z fikrini erkin ifodalashi uchun qulay pedagogik muhit yaratish alohida ahamiyatga ega. Korreksion jarayonda o‘yin faoliyati, ko‘rgazmali vositalar va individual topshiriqlardan foydalanish bolalarning mashg‘ulotlarga qiziqishini oshirish hamda faol ishtirokini ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Загвязинский В. И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования: учебное пособие. – Москва: Академия, 2001. – 208 с. – URL: https://pedlib.ru/Books/4/0279/4_0279-. pedlib.ru
2. Серпенина Н. В., Миронова С. В. Использование многофункциональных игр в преодолении общего недоразвития речи дошкольников // Логопед. – 2008. – № 6. – С. 59–65. – URL: https://bibl22.ru/spiskiliter/logopediya/onr.html. bibl22.ru
3. Психология детства: учебник / под ред. А. А. Реана. – Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 368 с. – URL: https://pedlib.ru/Books/3/0024/3_0024-3.shtml. СПб.: «прайм-ЕВРО-
4. Психологический словарь / авт.-сост. В. Н. Копорулина, М. Н. Смирнова, Н. О. Гордеева, Л. М. Балабанова; под общ. ред. Ю. Л. Неймера. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. – 640 с. – URL: https://psyparents.ru/help/dictionary/. psyparents.ru
5. Семенович А. В. Нейропсихологическая диагностика и коррекция в детском возрасте: учебное пособие. – Москва: Академия, 2002. – 232 с. – URL: https://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi47/0038040.pdf. ebooks.znu.edu.ua
6. Коррекционная педагогика и специальная психология: словарь: учебное пособие / сост. Н. В. Новоторцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – Санкт-Петербург: КАРО, 2006. – 144 с. – URL: https://www.labirint.ru/books/334197/. Лабиринт
7. Психолингвистика: учебник для вузов / под ред. Т. Н. Ушаковой. – Москва: ПЕР СЭ, 2006. – 416 с. – URL: https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=233357. muppi.ru

ISSN 3060-5059 (Online)